حيات پياوړی

۲۶ اپریل ۲۰۱۵

کودتا یا سیاسي فاجعه

۱

د افغانستان په وروستي څلويښت کلن تاريخ کښي د څو کودتاګانو را منځته کيدل او د هغو ناوړه پايلي فاجعه د انګليسي ژبي د (Disaster) د کليمي سره برابره او د ناوړي پيښي او مصيبت په معنی ده. فاجعه کيدای شي طبيعي او يا غيری طبيعی وي. طبيعی لکه زلزله، ړلی د غر ښويدل، سيلاب، وچکالي او داسي نور. غير طبيعي د انسانانو په لاس رامنځ ته کيدونکي پيښي دي. لکه ايکولوژيکي او چاپيريالي ستونزې يعني (د ځنګلونو بېرحمانه وهل، هوا ته د مضره ګازونو خپرول، د چاپيريال لکه د اوبو، هوا او ځمکي) ککړول او د هغوی ناوړه پايلي چي د ټولنيزو، سياسي، اقتصادي او ډول ډول سترو انساني ناورينونو د رامنځته کيدو سبب ګرځي. زه په دی بحث کښي د طبيعي پيښو په اړه نه بلکه د انسان په لاس آګاهانه، پلان او رامنځته شوې سياسي پيښي او فاجعي په اړه چي کودتا بلل کيږي او نه جبران کيدونکی سياسي، اقتصادي او ټولنيزي ناوړه پايلي لري، شته معلومات شريکوم.

د کودتا کليمه د فرانسوي ژبي د (*coup d'état*) د کليمي څخه راخستل شوې چي په متغير ډول په پښتو او دري ژبو کښي استعماليږي، د انسان په لاس جوړه شوې سياسي فاجعه ګڼل کيږي. د کودتا اصلي تعريفونه په دايرة المعارف کښي په لاندي ډول شوي دي:

"په سياست کښي يو نا څاپي، قاطع او چټک عمل، چي په ځانګړي ډول د هغه د عملي کولو لپاره د غير قانوني لارې يا زور څخه کار اخستل کيږي".

داسي هم تعريف شوې:

"د يو قاطع او چټک خوځښت په نتيجه کښي دولتي واک تر لاسه کول دي چي دا کار د يو سياسي يا نظامي ډلي له لوري تر سره کيږي. د انقلاب (پاڅون يا بدلون) خلاف، کودتا د ولسي پاڅون او ګډون پرته تر سره کيږي. زياتره وختونه کودتا ډوله خوځښتونه، د سياسيونو يا نظامي جنرالانو د ځينو کړيو له لوري تر سره کيږي، د چارو تصدی يا حاکم چارواکی ګرفتاروي، ملي راديو يا تلويزيون اشغالوي، او د خپل ځان د واکدارۍ اعلان کوي".

زمونږ په ټولنه کښي هر څوک د خپل باور او سليقي سره سم دغو ورځو او پيښو ته تعريف وړاندي کوي او يوې ته سمه او بلې ته ناسمه وايي. په هر حال، طرحي او پيښي کيدای شي سمي يا ناسمي وي خو اوسنی زمانه کښي خلک قضاوت د پيښو په پايلو کوي نه د طرحو په بڼه او تفسير. دا چي کوم بهير ولس او ټولني ته ګټه رسولي يا تاوان، پر هماغه بنسټ سم قضاوت کيدای شي.

زمونږ هيواد په وروستي څه د پاسه څلويښت کلن تاريخ کښي د څو کرغيړنو کودتا ګانو شاهد وه. چي زما په باور د ټولو پايلي د ولس لپاره په ټوليزه توګه د بدمرغيو او ويجاړويو پرته بل هيڅ په ارمغان نه دي راوړي. د دې پيښو منفي پايلې د هرهيوادوال د سترګو پر وړاندې پرتي، ټول د هغوی ژوندي شاهدان او د شميرلو وړ نه دي. د ثور د مياشتي ۷ مه او ۸ مه زمونږ د هيواد د تاريخ دوه داسي توري کودتايي ورځي دي چي په ښه سترګه ورته نه کتل کيږي. تر دي څنګه نوري داسي پيښي هم رامنځته شوي چي لاندي ور ته اشاره شوې ده.

د دوه لمړۍ کودتاګانو له جملې څخه يوه د سرطان او بله د ثور په مياشت کښي تر سره شوې ده. زه د سرطان کودتا او هغه نورې ځکه ور سره ملګرې کوم چي يو خو په ټوليزه توګه کودتايي طرحه او عمل د اجتماعي او سياسی پلوه دواړه محکوم دي. بل دا چي په ځانګړې توګه د سرطان کودتا له لارې زمونږ په هيواد کښي د بدمرغيو زنی (تخم) کرل شوی او د راتلونکو کودتاګانو او نورو فجايعو او بدمرغيو بنسټ کيښودل شوی او لاره ورته هواره شوې ده. په بنسټيزه توګه د سرطان کودتا د فاجعي پيل، د ثور کودتا د فاجعي بل پړاو، د جدي ۶ مه د ببرک کارمل په ژبه د فاجعي پرمختيايي پړاو د ثور اتم (له بده مرغه) د جهاد برياليتوب نه بلکه د دې تيرو پړاوونو د لړۍ يوه کړۍ ده (ځکه دې پيښي هم د نورو په څير نورو بدمرغيو ته لاره هواره کړې). زه باور لرم چي د جهاد فريضه د ولس په قربانيو تر سره شوه او د ولس مجاهدو او مبارزو بچيانو په دې لار کښي د خدای د رضا د حصول او خپل ولس او هيواد د ژغورني په خاطر ډول ډول او ډيرې بې حسابه قربانۍ ورکړې چي د هيريدو وړ نه دي خو په جهاد سوداګري د دې سبب شوه چي واک يو څو شبکه يی کړيو ته په لاس ور شي (د جهاد ثمره تر پښو لاندي شي)، د چور او تالان بازار ګرم او په ټوليزه توګه د هيواد د بنسټونو د ړنګولو پرمختيايي او پای نه موندونکی پړاو پيل شي.

دا فجايع په وار وار په لاندي توګه يو په بل پسي را منځته شوي دي:

لمړۍ د سرطان کودتا:

د ۱۳۴۳ اساسی قانون په څلورويشتمه ماده کښي د لاندي مادې تسجيل د دې باعث شو چي اعليحضرت محمد ظاهر شاه د کورنۍ له لورې سردار داو,د خان په سياسي واک کښي د برخي څخه د تل لپاره محروم و ساتل شي. په دې ماده کښي داسي راغلي دي:

څلورويشتمه ماده: د پاچا ځوی او لور او ورور او خور او د هغوی ښځي، خامن او لورګانې، کاکا او د هغه زامن د شاهي کورنۍ غړي بلل کيږي.

د همدې مادې په بله برخه کښي راغلي دي:

د شاهي کورنۍ غړي په سياسي ګوندونو کښي ګډون نه کوي او لاندي دندې نه تر سره کوي؛

۱- لمړی وزارت (صدراعظمي) يا بل وزارت.

۲ـ د شورا غړيتوب.

۳ـ د سترې محکمې غړيتوب.

د شاهي کورنۍ غړی به د خپل ټول ژوند لپاره تل خپل حيثيت د شاهي کورنۍ د غړي په توګه ساتي.

په اساسي قانون کښې د همدې مادې تسجيل داو,د خان د ځان په خلاف عمل و ګڼله، ځکه چې همدې مادې د سردار داو,د خان د بيا صدراعظم جوړيدو لاره ډب کړه. نو داو,د خان هم د غبرګون په بڼه د سياسي واک د ترلاسه کولو لپاره د نورو لارو چارو په لټه کښې شو تر څو وکولای شي چې له يوې خوا د خپل تره ځوی څخه سياسي غچ واخلي او له بله پلوه سياسي واک تر لاسه کړي. نو داو,دخان د دې مقصد لپاره د افغانستان د خلک ډيموکراتيک ګوند سره د يو ګډ پلان له مخې د ۱۳۵۲ کال د سرطان د مياشتې د ۲۶ نيټې کودتا تر سره کړه. ځينې خلک د افغانستان د بد مرغيو پيل د آل يحيې د کورنۍ له تربګنيو سره تړي. د مرحوم محمد ظاهر شاه او د مرحوم محمد داو,د خان د ذهن فکري بيلوالی د هغوی د تربګنې په بڼه را څرګنده شو چې ترخې پايلې يې ملت زغمي.

بل عامل يې د افغانستان د شاهي نظام د وروستي صدراعظم اروابناد محمد موسی شفيق د شوروی اتحاد څخه د سياسي فاصلې زياتيدو او په ځانګړې توګه اسلامي او يا هم غربي نړۍ ته نژدې کيدل وو. دې موضوع پخوانی شوروي اتحاد په انديښنه کښې غورځولی وه او د هر مناسب اقدام تر سره کولو لپاره يې تياری نيوه، له دې فرصت څخه ګټه تر لاسه کړه او په غير مستقيمه توګه يې په پروسه کښې د افغانستان خلک ډيموکراتيک ګوند د ګډون له لارې داو,د خان سره لاس يو او کودتا يې تر سره کړه.

د سرطان د کودتا تر ټولو ستره پايله دا شوه چې په هيواد کښې يې کودتايي حرکتونو ته لاره پرانيزي. سره له دې چې داو,د خان يو ملي سړی ګڼل کيده تر څنګه يې هغه يو ډير خودخواه او ديکتاتور سړی هم وه چې هغه يې د هيواد د ملي عناصرو څخه په انزوا کښې وساته. د ملت څخه د داو,د خان د ليرې ساتلو په کار کښې له شک پرته د افغانستان د خلک ډيموکراتيک ګوند (پرچم ښاخ) ټاکونکی نقش درلود. د افغانستان د خلک ډيموکراتيک ګوند د خپل ضد ډيموکراتيک خصلت له مخې او د روسي اوږد مهالي ستراتيژۍ د پلي کيدو لپاره له دې فرصت څخه ګټه واخسته او د خپلو سياسي سيالانو د ټکولو او ځپلو په لور يې مخه کړه. هغوی لمړی ګام د هيواد د يو ملي او وطنپال شخصيت، د هيواد يو پخواني صدراعظم او د يو سياسی ګوند يعنې مترقي دموکرات (مساوات) د مشر شهيد ميوندوال په وړاندې تر سره کړ. لمړی يې هغه د خپلو يو شمير ملګرو سره د کودتا په تور بندي او بيا يې په وحشيانه توګه و واژه.

په دې اړه د کابل راديو د ۱۳۵۲ کال د سنبلې په ۳۱ نيټه خپله ماښمنۍ خپرونه کښې داسې اعلان وکړ چې:

" يو شمير خاينو او مرتجعو کړيو چې د بهرنيانو په ملاتړ يې غوښتل جمهوري نظام له منځه يوسي، د اسنادو او شواهد سره لاس په لاس و نيول شول. چې عبارت دي له: ميوندوال، ډګرجنرال عبدالرزاق پخوانی هوائی قوماندان، تورن جنرال خان محمد چې په مرستيال مشهور وه"

په دې اړه د استاد کاظم بيمار د مقالې يوه برخه چې " د هيواد نا متو زوی شهيد محمد هاشم ميوندوال" تر عنوان لاندې ليکلې يوه برخه را نقلوو:

"په ۱۹۷۳ ميلادي (۱۳۵۲) لمريزکال کښې کله چې سردار داوود خان کودتا وکړه، نو د داوود خان پرچمي ملګرو، شهيد ميوندوال د بلې کودتا په تور زندان ته وا چاوه. د پر چميانو او سردار محمد داوود د ملګرو په واسطه په زندان کې په بې‌رحمانه ډول تر شکنجو لاندې شهيد شو، او د افغانستان راډيو له لارې اعلان شو چې مرحوم ميوندوال په خپله نکټايي ځان وژنه کړيده. دغه خبر د واقعيت څخه ليرې يو خبر و، ځکه چې شهيد ميوندوال يو کلک مسلمان او يو لوی ملي سياست مدار شخصيت و، هغه هيڅکله داسې خام او بې ثمره کار نه کاوه، ويل کيږي چې دی په وهلو او ټکولو وژل شوی وه.

د مقالي ليکوال زياتوي:

"د شهيد ميوندوال د تحقيقاتو موظف او مسئول صمد ازهر، د پرچم د ډلي غړی و. ځيني ليکونکي وايي چي دده په شهادت کي صمد ازهر او د پر چم ډلي لوي لاس درلود. خو صمد ازهر په خپلو ليکنو کي دا ادعا ردوي او وايي چي ده دا کار نه دی کړی، مګر دی د دې کار بل مسئول هم نه په ګوته کوي."شهيد ميوندوال د پرچميانو د شومو اغراضو قرباني شو (د شهيد مرحوم ميوندوال روح دې خوشاله وی)، ځکه دوی د ده سياسي فکر څخه ډاريدل، او داسي فکر يې کاوه چي په سياسي ډګر کي ده ته ماتي ورکول اسان کار نه دی."

دا چي چا و واژه هغه جلا بحث ته اړتيا لري خو په هر حال د دې ناوړه لګول شوي تور له امله د ټولو نيول شوو کسانو شمير ۲۳ ته رسيده چي ډيری يې پخواني دولتي صاحب منصبان، لوړ رتبه چارواکي، ديني علماء او ځيني سوداګر وو چي له هغي ډلي څخه دا کسان اعدام شول. خان محمد خان مرستيال، عارف شينواری د ريکشا سوداګر، ډګروال (ماما) زرغون شاه شينواری، ډګروال سيدامير او مولوی سيف الرحمن.

بله ستره پيښه بيا هم د داوود خان د کودتايي ملګرو د خپلو سياسي سيالانو د بندي کولو په لړ کښي د اسلامي نهضت د غړو پسي راخستل وو. د دايرةالمعارف په حواله داسي يادونه شوي چي:

"د ۱۳۵۲ کال له کودتا وروسته د افغانستان د اسلامی نهضت غړي او پلويان د رژيم او په ځانګړي توګه د خلک ډيموکراتيک ګوند د پرچم د ښاخ تر سخت فشار لاندي راغلل. د اردو هغه افسران چي د داوود خان سره يې په کودتا کښي مرسته کړې وه د افغانستان د کمونستي ګوندونو سره تړاو درلود. دغو دواړو حرکتونو د يو بل سره سخته سيالي درلوده او په ښوونځيو، پوهنتونونو، علمي مرکزونو او دولتي دوايرو کښي يې د يو بل سره هر ډول نخښتي کړې وې. د واک له تر لاسه کولو وروسته، په ځانګړي توګه د هغه مهال د کورنيو چارو وزير چي د خلک د ګوند غړی وه په پراخه کچه د افغانستان په بيلا بيلو ښارونو کښي د اسلام پلو ډلو غړو په نيولو چي د هغوی سيالان ګڼل کيدل، پيل وکړ.
په ۱۳۵۳ کال کښي د استاد رباني په ګډون د دې نهضت نور غړي چي د داوود خان د حکومت تر تعقيب لاندي وو د افغانستان څخه بهر او پاکستان ته په کډه شول او په هغه ځای کښي اسلامي ګوندونو او او د ذالفقارعلي بوټو حکومت چي د افغانستان له دولت سره يې د پښتونستان د شخړې پر سر سړې اړيکي درلودې د هغوي هر کلی وکړ او د اسلامي نهضت د کډوالو په مسلح کولو يې پيل وکړ، تر څو هغوی د داوود خان د حکومت چپه کولو ته تيار کړي".

په دې اړه فقيد جنرال نصيرالله بابر چي پاکستان د پيپل پارټی غړی، د ذالفقارعلي بوټو صدراعظمی پر مهال د پاکستان د اوسنی خيبر پښتونخوا آيالت والي او بينظير بوټو د صدارت پر مهال د دغه هيواد داخله وزير وه، يو پاکستاني تاريخ ليکونکي فرهاد علي خاور ته داسي وايي:

"د يوې اوږدې ساه اخستلو نه پس هغه و ويل چي کله کله د هيواد د ګټو د لپاره هغه ډير څه کول غواړي. کله چي ذالفقارعلي بوټو صدراعظم وه نو هغه يوه ورځ ما ته وويل چي د ډيورنډ د کرښي د (۱۰۰) کلن تړون وخت پوره کيدونکی دی، نو ته داسي چل وکړه چي په افغانستان کښي اړی ګړی پيدا شي. ما د افغانستان د هغه وخت يو څو ځوانان چي پکښي احمد شاه مسعود، ګلبدين حکمتيار، برهان الدين رباني اونور ځوانان شامل وو، د پيښور بالاحصار قلعه ته د ملاقات لپاره را وبلل، دوی ته مي نغدې پيسي او سرپوښ ټوپک ورکړل او دغه شان د افغانستان دولت پر ضد عمليات پيل شول. دغي لړۍ دوام ولرلو او افغانستان کښي مونږ د خپلي توقع نه زياته کاميابی تر لاسه کړې".

دا د افغانستان پر وړاندې د پردي واکي جهاد عملي پيل ګڼلای شو. د آی ايس آی يو بل فقيد جنرال اختر عبدالرحمن، چي د جنرال ضاء الحق سره يو ځای د هغوی د طياري د سقوط پر مهال له منځه ولاړ د ثور د کودتا وروسته او د جهاد د منظم پيل وروسته داسي وايي: **"کابل بايد اور واخلي"**. وروسته بيا کابل رښتيا هم د ځينو جهادي تنظيمونو تر

منځ د داخلي جګړو پر مهال د اور په لمبو کښي داسي وسوځيد چي د کابل هست بود يي ړنګ او لږ تر لږه (۶۵) زره کابل ښاريان يي شهيدان کړل او ډيری شمير يي د خپلو کورنو پريښودلو ته اړ کړل).

سره له دې چي د خلک ډيموکراتيک ګوند ځيني غړي د ثور د اومي د کودتايي رژيم په وړاندې پاڅونونه د ارتجاع او غربي امپرياليستي نړی پلانونه بولي خو زه له دې خبرې سره ځکه سل په سلو کښي توافق نه لرم چي پاکستان ته په کډه شوو خلکو د ۱۳۵۴ کال د سرطان په مياشت کښي په ننګرهار، کنړ، لغمان، پکتيا او د هغه وخت پنجشير ولسوالی کښي خپل زور و آزمايي خو يو شمير ملګري بنديان، ځيني مړه او ځيني يی بيرته پاکستان ته په شا تګ ته اړ شول. (په دې اړه د لا زياتو معلوماتو تر لاسه کولو لپاره "بمناسبت چهارمين سالروز شهادت احمد شاه مسعود قهرمان ملي" مقالي ته مراجعه وکړئ). خو کله چي د ثور کودتا را منځته شوه نو بيا د افغانستان په خلاف په سنګر کښي ناستو مخالفينو ته ښه فرصت او وړيا لښکر (د دولت د ناسم او وحشيانه سلوک او چلند په پايله کښي د کډوالو د لړی د پيل کيدو له لارې) په لاس ورغي چي د افغانستان پر خلاف ترې کار واخلي. د مخه فرار شوي ټول هغه خلک وه چي په سياسي او نظامي لحاظ و روزل شول، اقتصادي او لوژستيکي ملاتړ يي وشو او د هغوی څخه د ثور د کودتا وروسته په تمام عيار ډول جهادي مشران جوړ شول.

پر همدې بنسټ ويلی شو چي د هغه بل لوري څخه عملي بريالی لوبه له همدې ځايه پيل شوه او د ثور د کودتا تر سره کيدو وروسته ور ته د پرمختګ ښه فرصت په لاس ورغي او له همدې امله د دې ويجاړونکي او تباه کونکي لوبې بيلا بيل پړاوونه او لړی لا تر اوسه دوام لري.

نوربيا